

BETÄNKANDE AV KOMMITTÉN OM FÖRBUD MOT RASISTISKA ORGANISATIONER (SOU 2021:27)

1

NHG ser flera risker med utredningens förslag. Framför allt menar vi att lagen riskerar att bli ett slag i luften, då den blir så svår att använda att den kan bli kontraproduktiv och bidra till att stärka rasistiska organisationer. I värsta fall kan dessa organisationer använda lagstiftningen för att utåt rättfärdiga sin förföljelse av minoriteter, när de som organisation inte faller under lagstiftningen. Vi ställer oss också frågande till att förslaget att inte inkludera religiös tillhörighet eller HBTQI. Därmed blir organiserad förföljelse av tex kristna, muslimer, homosexuella och transpersoner med flera, inte olagligt enligt förslaget. Vi befarar också att lagförslaget riskerar att flytta fokus från de många förbättringsområden som finns för rättsväsendet inom ramen för befintlig lagstiftning.

Rasistisk propaganda och organiserade och systematiska rasistiska hatbrott utgör idag ett växande hot mot samhällsgemenskapen och demokratin. Att skapa en ny lag (som riskerar att bli verkningslös) riskerar att skapa en falsk trygghet. NHG avstyrker därför lagförslaget och förordar i stället en genomlysning av nuvarande praxis för att förbättra samhällets förmåga att agera tydligt och effektivt.

Alternativa åtgärder

En viktig anledning till att avstyrka förslaget är att vi ser att befintlig lagstiftning inte används särskilt effektivt. Att instifta en ny lag skulle inte kompensera nuvarande brister utan tvärtom riskera att ta fokus från de goda möjligheter som redan finns att effektivisera arbetet mot organiserad rasism. Vi vill därför ta tillfället i akt och föreslå vad som enligt vår bedömning skulle vara mer verksamt för att motverka organiserad rasism.

NHG har sedan starten 2017 polisanmält olika hatbrott som begås på nätet, främst brottet "hets mot folkgrupp". Därefter har vi följt utredningarnas väg genom rättskedjan, begärt överprövningar av nedlagda utredningar och haft omfattande kontakter med både polis, åklagare, Åklagarmyndighetens rättscentrum och domstolar. Ungefär 1 700 anmälningar mot strax över 1 000 personer har gjorts. Uppklaringen av de brottsanmälningar NHG lämnat in är nästan 40%, men borde enligt vår bedömning varit högre. Anmälningarna är ofta lätta att utreda, men vår erfarenhet är att de ändå läggs ner av vad vi bedömer vara okunskap och slentrian, då det inom både polis och åklagarväsende dels finns en uppfattning att brott som begås på internet inte går att utreda, dels uppfattningen att hatbrott på internet inte är riktiga brott. En kommande forskningsrapport utifrån NHG:s arbete kommer att belysa dessa föreställningar och hur de påverkar handläggningen av dessa brott. Som jämförelse kan man se uppkvarningen av de anmälningar vi gör mot uppkvarningen av hatbrott på internet som inte anmälts av NHG. I de ärenden vi initierar gör vi först en enklare utredning gällande vem som begått brottet, samt när och hur brottet begåtts, vilket tar ungefär en eller ett par timmar. Sedan följer vi även upp ärendet och begär överprövning av felaktiga nedläggningsbeslut. Detta har lett till att 40% av dessa anmälningar går till fällande dom. Om man bortser från de anmälningar vi gjort ligger uppkvarningen av hatbrott på nätet betydligt lägre, knappa 4%. Det är oroväckande att det behövs nästan färdiga utredningar och en mycket aktiv uppföljning för

att hatbrott på nätet ska lagföras. Samtidigt är det positivt att tämligen enkla förbättringar skulle kunna ge helt andra resultat.

NHG har genom denna sin verksamhet fått en omfattande inblick i rättsväsendets hantering av rasistiska brott och hur nätet fungerar som en arena för kontaktskapande och uppvigling för rasistiska nätverk och organisationer. Rättsväsendet har en unik roll att beivra och lagföra dessa brott och det finns en stor potential för förbättring inom ramen för nuvarande lagstiftning med tämligen små förändringar.

Organiserad rasistisk brottslighet och rasistiska brott sker ofta på internet

2

Det är på internet och olika sociala medieplattformar som den organiserade rasismen firar störst triumfer. Det är där nya medlemmar rekryteras, människor radikaliseras, samt rasismen sprids och normaliseras. Anledningen till att NHG riktat verksamheten mot just de rasistiska brotten på internet är att skyddet för utsatta minoriteter behöver förstärkas och rasistiska rörelsers möjlighet att agera behöver begränsas på internet. Vi ser hur utsatta minoriteter under senare år mer och mer blivit legitima måltavlor för hat och uppvigling och att de organiserade rasisternas retorik får ett bredare stöd än tidigare. Detta har också ökat deras skrämselkapital. Genom vår bevakning av några av dessa forum har vi också kunnat se hur enskilda individer radikaliseras och hur nätet blir en grogrund för att övergå från ord till handling. Många av dessa radikaliserade individer påverkas av ideologiska miljöer, men agerar på egen hand och tillhör alltså inte någon organisation. Förutom minoriteter så utsätts även människorättsförsvarare, debattörer, journalister och politiker som försvarar minoriteters rättigheter att inte drabbas av förföljelse baserat på deras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning av brott. Detta leder till självcensur och att utsatta minoriteter därmed förlorar dessa röster som skydd. Det är en angelägen uppgift för rättsväsendet att effektivt beivra även systematiska och organiserade brott riktade mot människorättsförsvarare. Det är ofta dessa som i det offentliga samtalet försvarar de primära måltavlorna för organiserad rasism, dvs de minoriteter som är särskilt utsatta. Rättsväsendets nuvarande passivitet inför dessa förtals- och hatkampanjer med åtföljande hotbild ger samtidigt en signal till gärningspersonerna att deras förföljelse i det närmaste är straffri. Genom att stärka människorättsförsvarare kommer också den organiserade rasismen att kunna begränsas i en fri och öppen debatt, vilket är långt mer effektivt än ett förbud.

Hur kan rasistiska organisationers möjlighet att förfölja utsatta minoriteter begränsas?

Det viktigaste är att rättsväsendet prioriterar hat- och demokratibrott; inte bara i policydokument, utan också i handling. Om rättsväsendet börjar använda befintlig lagstiftning fullt ut och genom detta förändra praxis, kommer lagstiftningen bli än mer effektiv. En praxisförändring kan ske om Åklagarmyndigheten driver fler ärenden, till exempel brottet grovt hets mot folkgrupp, vid systematisk rasistisk förföljelse. Detta leder fler ärenden till högre distanser och domstolarna får då möjlighet att tydliggöra gränserna för lagstiftningen. Vi tror att det kan bli så att förändra praxis inte räcker fullt ut och att det kan behövas att lagstiftaren utarbetar nya lagförslag för att kunna komma åt systematisk och organiserad rasistisk brottslighet. Innan man inför helt nya lagar bör dock först möjligheten att agera genom den befintliga lagstiftningen prövas.

Rättsväsendets samordning och prioritering

Utifrån den systematiska kartläggning som skett genom forskning om utredningsverksamheten vad gäller de polisanmälningar som NHG har gjort, har vi kommit fram till att det finns en förbättringspotential inom hela rättskedjan.

1. **Polisen** behöver utreda vissa demokrati- och hatbrott som sker på internet på nationell nivå, och inte som idag hänvisas till regional hantering. Detta gäller i synnerhet de brott som begås övergripande och systematiskt av organiserade hatgrupper såsom Nordiska Motståndsrörelsen, eller andra aktörer där brotten är särskilt grova, återkommande och våldsbejakande.

3

Även utredningar som ligger på regional nivå behöver samordnas när det handlar om utredningar mot organiserad rasistisk brottslighet, vilket inte heller görs idag. Ett exempel från NHG:s praktik får illustrera hur den bristande samordningen ser ut. NHG lyckades identifiera ungefär 50 aktiva och organiserade nazister och deras brott. Vi sammanställde utförliga anmälningar där skärmbild på brotten, gärningspersonerna samt deras identitet fanns. Dessa anmälningar sammanställdes och presenterades för den enhet på Polisens nationella operativa avdelning (Noa) som är de som är ytterst ansvarig för att samordna hat- och demokratibrott inom polisen. Svaret från den processansvariga blev att det inte är deras uppgift att samordna konkreta brott, utan vi uppmanades att ta kontakt med varje region, polisområde och utredningsavdelning där respektive nazist hörde hemma. Genom detta lades ansvaret att sköta det praktiska arbetet med samordningen på en ideell förening, vilket naturligtvis är en omöjlighet både ur resurssynpunkt och tillgång till kanaler inom Polismyndigheten. På så sätt missades ett tillfälle att enkelt identifiera den systematiska förföljelse som dessa individer ägnade sig åt.

Systematiska hatbrott med ett tydligt uppviglande och våldsbejakande budskap och allvarliga kränkningar bör prioriteras även i den regionala hanteringen och inte — som idag — prioriteras ner till förmån för enklare brott som går snabbare att utreda.

Även om dessa inte begås av personer som tillhör någon rasistisk organisation kan konsekvenserna för de utsatta vara lika allvarliga även om de begås av ensamagerande. Idag blir dessa utredningar ofta liggande utan åtgärd längre än hatbrottsutredningar av enklare beskaffenhet. Näthatsgranskaren har sedan 2017 iakttagit denna tendens, som tycks kopplad till att de rasistiska brott som sker systematiskt och organiserat är mer komplicerade och innehåller betydligt fler brott, och därmed inte är lika enkla att utreda. Vår erfarenhet efter att under flera år ha dokumenterat hur Polismyndigheten hanterar systematiska och allvarliga hatbrott på nätet är därmed att dessa brott lågprioriteras. Vår slutsats är att denna praxis där enkla utredningar prioriteras, också hänger samman med att det ger bättre statistik att producera utredningar som utan allt för mycket resurser kan personupplaras. Det har därför under lång tid därför vuxit fram ett arbetssätt där polisen prioriterar de anmälningar som går enklare och fortare att utreda för att på så sätt få ett kvantitativt bättre resultat.

Polismyndigheten bör även på eget initiativ söka efter hatbrott på internet och inte enbart agera via andras anmälningar. Detta är särskilt angeläget när det gäller brottet hets mot folkgrupp, som saknar målsägare, där det därför finns en risk att brott inte anmäls. Genom att aktivt patrullera nätet kommer polisen också att få en betydligt bättre överblick över den organiserade rasismen.

De fenomen som beskrivs ovan kommer att belysas i en kommande forskningsrapport med publicering årsskiftet 2021/22. Rapporten utgör en uppföljning av en tidigare

forskningsrapport, "[En studie av polisens arbete med demokrati- och hatbrott på nätet](#)" samt den rapport NHG författat med anledning av Polismyndighetens återrapportering av ett regeringsuppdrag gällande hat och demokratibrott som vi döpte till "[Polismyndighetens arbete med demokrati och hatbrott – en skuggrapport](#)". I denna rapport pekade vi på flera tydliga brister inom utredning och samordning av hat och demokratibrott. Den kommande rapporten kommer att kompletteras med nyare erfarenheter där i synnerhet bristerna inom området lagföring av hatbrott gällande systematiska och organiserade hatbrott kommer att belysas.

4

2. Om **åklagarna** i högre utsträckning än idag prioriterar hatbrotten och som förundersökningsledare ger tydliga direktiv till polisen så att dessa brott utreds minskar risken att personer som agerar utifrån en rasistisk idévärld undgår lagföring. Idag kan dessa ärenden ligga upp till tre år innan utredning inleds även när i princip hela materialet har presenterats i anmälan. Enligt NHG:s erfarenheter är det också stora skillnader mellan olika åklagarkammare, där vissa har dubbelt så hög uppläringsprocent som andra, vilket inte bara bidrar till bristande likformighet utan även till bristande effektivitet i bekämpningen av de organiserade hatbrotten.

3. Vad gäller **domstolsväsendet**, så kan vi idag se att domstolar i vissa delar av landet dömer mildare för hatbrott än domstolar i andra landsändar. Det vore mycket värdefullt om det kunde ske en bättre samordning så att rättstillämpningen blir densamma oavsett var i landet den misstänkte döms. Kunskapen om internet och sociala medier behöver bli betydligt bättre både inom domstolsväsendet och övriga rättsväsendet, samt även förståelsen om hur hat- och demokratibrott på nätet faktiskt påverkar vårt samhälle. Vi får ofta uppfattningen att brott på nätet av rättsväsendet inte ses som riktiga brott.

Förslag på lagändringar och ny praxis

Hets mot folkgrupp är en av de viktigaste lagarna för att komma till rätta med rasistiska organisationer, men det är en lag som enligt vår uppfattning behöver moderniseras. I dagens lagstiftning/praxis är gapet mellan grovt brott och brott av normalgraden, så stor att det i praktiken aldrig utverkas ansvar för grovt brott. Vi vill därför föreslå att systematiska brott i syfte att propagera för förföljelse av utsatta minoriteter ska räknas som ett grovt brott i stället för att det bedöms som till exempel 50 brott av normalgraden.

Sedan grovt brott infördes 2003 har endast en person dömts för detta, en turkisk man som i ett tal vid ett torg i Stockholm sagt "*De armeniska hundarna må ta sig i akt. De ska elimineras.*", "*Död åt de armeniska hundarna. Död. Död.*", "*Vi tycker inte om blod men vi kommer att låta blodet rinna.*" Detta spreds till de ungefär 50 personer som lyssnade på talet, samt att det teoretiskt kunde höras av ungefär lika många andra som passerade när just dessa meningar yttrades.

I dagsläget sprider organiserade nazister systematiskt på internet lika grova och grövre uttalanden som den turkiska nationalisten, men i stället för att max 100 personer nås är den *faktiska* spridningen, det vill säga hur många som faktiskt läser, många tusen, och görs tillgänglig för miljontals människor. Grova hot riktas mot homosexuella, muslimer, judar, afrikaner och andra utsatta minoriteter, men trots den enorma spridning detta får, bedöms ändå inte dessa systematiskt grova uttalanden som grovt brott. När rasistiska brott sker systematiskt och organiserat bör därför brotten bedömas ha ett högre straffvärde och bedömas som grova brott och inte flera brott av normalgraden.

Demokratibrott, det vill säga brott som har som syfte att tysta demokratiska röster genom hot, förföljelse och förtal, blir allt vanligare. Inte sällan är dessa brott samtidigt hatbrott, det vill säga att det riktas mot en persons sexualitet, etnicitet, religionstillhörighet, men framför allt handlar det om att tysta röster som försvarar utsatta grupperns rättigheter. Det är då inte i sig ett hatbrott, men när sådana brott ingår i ett sammanhang där hat och hot mot utsatta minoriteter framförs bör demokratibrotten kunna räknas som en del av de systematiserade förföljelserna av dessa. Här behöver lagstiftningen moderniseras, speciellt förtalslagstiftningen. Förtal i syfte att misskreditera och tysta demokratiska röster bör vara ett brott som hör under allmänt åtal. Andra brott som olaga hot, olaga förföljelse med flera bör ha ett högre straffvärde om de begås i syfte att förhindra någons möjlighet att vara del av ett öppet och fritt demokratiskt samtal och/eller om de begås för att agera mot någon för att de varit en del av ett fritt demokratiskt samtal.

5

Sammanfattning

NHG instämmer i stora delar av kommitténs bedömning av allvaret i det demokratiska hot som organiserade rasistiska grupper utgör. Att våra slutsatser om vad som kan och bör göras skiljer sig från betänkandet hänger samman med våra erfarenheter av rättsväsendets otillräckliga hantering av brott som begås utifrån en rasistisk idévärld.

Snarare än en helt ny lagstiftning behövs en genomlysning av rättsväsendets hantering av dessa brott. Det är mycket angeläget att identifiera hur polis och åklagare på ett mer träffsäkert sätt än idag genom effektiv lagföring kan begränsa de rasistiska rörelsernas förmåga att skrämja, begränsa och skada människor som utmålas som mindre värda och som ett hot.

